

О.А. Підпригора*

ЧИ ПОТРІБНИЙ УКРАЇНІ КОДЕКС ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ?

Це питання уже кілька років назад висловлювалось в літературі автором даної статті та іншими дослідниками проблем охорони права інтелектуальної власності. Але то були лише міркування у формі побажання. Проте, тепер це питання постало уже в категоричній формі. Високоповажні народні депутати України Б.І. Тарасюк та Р.М. Зварич подали на розгляд Верховної Ради України проект Кодексу України про інтелектуальну власність. Цей документ зареєстрований в Секторі реєстрації законопроектів за № 5620 від 07 червня 2004 р.

Автор особисто з великою повагою ставиться до народних депутатів України Б.І. Тарасюка і Р.М. Зварича. Але не може приховати здивування, з якою поспішністю внесено цей законопроект. Ще не минуло і півроку від дати набуття чинності новим Цивільним кодексом України 1 січня 2004 р., як уже пропонуються досить радикальні зміни до нього. В принципі такі зміни до ЦК можуть вноситися, якщо вони викликані гострою необхідністю.

Чи може подання даного законопроекту дійсно викликано такою гострою потребою внести

зміни до щойно прийнятого ЦК? Видається, підстав для такої поспішності немає. Передусім слід зазначити, що економічна стабільність чи стабільність господарювання в певній мірі зумовлюється стабільністю чинного законодавства або стабільність чинного законодавства зумовлюється стабільністю економіки. То чи варто так поспішно змінювати щойно прийнятий новий Цивільний кодекс України, зокрема, його четверту книгу про інтелектуальну власність? Ще раз наголошуємо, такої потреби не постало.

Четверта книга ЦК “Право інтелектуальної власності” ще не перевірена на життєздатність своїм практичним застосуванням. Навіть, якщо певні субінститути права інтелектуальної власності, окремі статті чи норми комусь не подобаються, то це не означає, що їх треба змінювати. Спочатку їх необхідно перевірити в дії, в практичному застосуванні.

На нашу думку при розгляді Проекту Цивільного кодексу була допущена серйозна помилка. Не дивлячись на тривалість розробки проекту ЦК, він все ж прийняв Верховною Радою поспіхом. Проект ЦК не був опублікований в засобах масової інформації для широкого обговорення. Зрозуміло, для цього необхідний певний час, а його не було. Відкладати прийняття Цивільного кодексу уже не було куди, хоча проект ЦК і Верховній Раді знаходився досить тривалий час.

Така ж історія, але ще в гіршому варіанті, повторюється і з проектом Кодексу України про інтелектуальну власність. Проект Цивільного кодексу України був двічі опублікований в спеціальній науковій літературі. Цей проект обговорювався на численних науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах, симпозіумах тощо. Проект Кодексу України про інтелектуальну власність в будь-якій пресі не публікувався, більш-менш широкому обговоренню хоча б тієї частини юридичної громадськості, яка безпосередньо вивчає питання охорони права інтелектуальної власності, — не піддавалися.

Складається враження, що проект Кодексу України про інтелектуальну власність розроблявся вузькою і замкнутою групою працівників за власною ініціативою без будь-якого доручення владних структур. Сама по собі ініціатива не є протиправною дією. Але за будь-яких умов Проект мав би бути опублікований хоча б в спеціальній літературі.

В Україні створений і успішно функціонує спеціальний Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України, науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва АПРН України, потужні науково-правові центри в Києві, Харкові, Львові, Одесі тощо. Проте жодна із перерахованих структур в розробці проекту кодексу України про інтелектуальну власність участі не брала. Не була опублікована і, отже, не була розроблена і не обговорювалася концепція цього Кодексу. Таким чином, наукова і юридичні громадськості була усунена не тільки від розробки, а й від обговорення проекту Кодексу України про інтелектуальну власність.

Між тим, охорона права інтелектуальної власності в сучасних умовах в Україні набуває надзвичайно великої ваги і значення для соціально-економічного розвитку України. Тому до підготовки проекту Кодексу України про інтелектуальну власність слід підходити досить обережно, не кулуарно, як це було зроблено.

Проте, повернемося до питання, поставленого у заголовку чи потрібний Україні кодекс про інтелектуальну власність. Це питання досить складне, хоча б тому, що недавно прийнята четверта книга ЦК “Право інтелектуальної власності”. Безперечно, четверта книга Цивільного кодексу не бездоганна. На жаль, зазначені частина ЦК не позбавлена загальних недоліків нечітких формулювань, неоднозначних термінів і понять, суперечливих положень, неузгоджених норм, прогалин тощо. Одним об'єктам права інтелектуальної власності приділяється більше уваги, другим, не менш важливим, значно менше.

Можна було б навести численні приклади таких недоліків четвертої книги ЦК. Наведемо

лише деякі з них. Ст. 418 ЦК дає визначення права інтелектуальної власності, за яким це право визнається за результатами інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності. По-перше, далеко не всі результати інтелектуальної, творчої діяльності стають об'єктами права інтелектуальної власності, а тільки ті, які відповідають умовам охороноздатності. По-друге, для чого проголошувати право інтелектуальної власності на об'єкт, що уже є об'єктом права інтелектуальної власності, як це робить ч. 1 ст. 418 ЦК. В ній йдеться про те, що "право інтелектуальної власності це право особи... на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим кодексом та іншими законами". Навіщо уже наявний об'єкт права інтелектуальної власності проголошувати ще раз об'єктом права інтелектуальної власності. На жаль, таких прикрих формулювань четверта книга містить немало. Наприклад, ст. 446 ЦК проголошує: "Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір спливає через сімдесят років, що відслідковуються з 1 січня року, наступного за роком смерті автора...". З цієї норми випливає, що протягом життя автора і період між днем смерті автора та першим січня наступного року за роком смерті автора, авторське право взагалі не охороняється. Але ж це не так. Авторське право виникає з моменту створення твору і є чинним протягом життя автора і сімдесят років після його смерті. Але відлік цього сімдесятирічного строку починається з 1 січня року, що настає за роком смерті автора. Ці норми розробники і мали намір встановити в інтересах спадкоємців померлого, а вийшло як завжди.

Безперечно, виявлені недоліки четвертої книги ЦК мають бути усунені, оскільки вони будуть істотно ускладнювати застосування норм цієї книги у практичній діяльності. Проте, для усунення зазначених недоліків не обов'язково розробляти і приймати Кодекс України про інтелектуальну власність.

Це один важливий фактор. В основі своєї четверта книга "Право інтелектуальної власності" складається із досить життєздатних норм, статей тощо. Книга в цілому в достатній мірі ще не перевірена практичним її застосуванням. Для цього не було ще достатньо часу. Тому ще рано робити висновок про придатність чи не придатність того чи іншого субінституту, статті, норми і книги в цілому.

Такі часті зміни чинного законодавства взагалі, в тому числі і про інтелектуальну власність, не на користь економічній системі, такої практики не знає жодна країна світу.

І все ж питання про Кодекс України про інтелектуальну власність не знімається з порядку денного. Так потрібен Україні такий Кодекс чи ні?

Тенденції розвитку інтелектуальної діяльності і на її основі інтелектуальної власності у світі свідчать про швидкий бурхливий розвиток цього виду суспільно-корисної діяльності, про зростання її ролі і значення в соціально-корисній діяльності, про зростання її ролі і значення в соціально-економічній системі, про надання цьому виду суспільно-корисної діяльності пріоритетного значення.

Наведені фактори зумовлюють необхідність постійного удосконалення охорони права інтелектуальної власності. Існуюча в Україні система охорони права інтелектуальної власності, враховуючи і новий Цивільний кодекс України, на сьогодні не здатна в повній мірі забезпечити належний розвиток інтелектуальної, творчої діяльності та її результату інтелектуальної власності.

Система законодавства України про інтелектуальну власність, як відомо, складається із Конституції України, Цивільного кодексу України (четверта книга), низки спеціальних законів України про інтелектуальну власність та біля сотні відомих нормативних актів.

Цивільний кодекс (четверта книга) визначає лише основні цивільно-правові засади охорони права інтелектуальної власності. Практична регламентація відносин у сфері інтелектуальної власності здійснюється спеціальними законами. Усі вони прийняті задовго до прийняття Цивільного кодексу України. Між цими законами і Цивільним кодексом є істотні відмінності,

суперечливі положення, неузгоджені норми, прогалини тощо. У своєї сукупності ці закони не створюють єдиної системи охорони права інтелектуальної власності, здатної належним чином її захистити. Проте, основним їх недоліком зазначених законів є те, що вони в багатьох положеннях суперечать принципам і засадам Цивільного кодексу, зокрема, його четвертій книзі. Ці закони мають бути приведені у відповідність з Цивільним кодексом.

Ось тут і постає питання, яким шляхом мають приводитися закони України про інтелектуальну власність у відповідність з новим Цивільним кодексом України. На нашу думку є три можливі шляхи здійснення цієї складної роботи. Перший полягає в тому, щоб зазначені закони причесати відповідно до засад Цивільного кодексу, ця робота уже розпочалася, про що свідчать статті в журналі "Інтелектуальна власність" про їх обговорення. Тобто, кожен закон про інтелектуальну власність опрацьовується окремо. Ініціатори цього задуму передбачають залишити систему законів України про інтелектуальну власність, які мають доповнити охорону права інтелектуальної власності, закладену четвертою книгою ЦК.

Важко сказати, в якій мірі зазначені закони будуть відповідати вимогам сьогодення, чи будуть усунуті недоліки, які є властивими чинним законам. Є підстави думати, що не вдасться запобігти повторам, неузгодженості тощо.

Другий шлях приведення чинних законів України про інтелектуальну власність у відповідність з Цивільним кодексом України — це розробка і прийняття одного розгорнутого закону України про інтелектуальну власність, який би врегулював всю повноту цивільно-правових (а може і не тільки цивільно-правових) відносин у сфері інтелектуальної діяльності і інтелектуальної власності. Скоріше всього такий закон вийшов би за межі цивільно-правового регулювання зазначених відносин. Думається, що це було б великою шкодою для охорони права інтелектуальної власності.

На нашу думку, такий закон, принаймні, мав би передбачати правове забезпечення прогнозування розвитку інтелектуальної, творчої діяльності та інтелектуальної власності, планування (постановку завдання) цього виду суспільно-корисної діяльності, фінансування, стимулювання та інші форми заохочення інтелектуальної, творчої діяльності. Він мав би також охопити своїм опосередкуванням нові види об'єктів творчої діяльності, а також ті, які з тих чи інших причин взагалі позбавлені правової охорони.

Проект такого закону погребує тривалого і ґрунтовного опрацювання. Він має бути підданий широкому обговоренню.

Третій варіант удосконалення системи правової охорони інтелектуальної власності — це створення і прийняття Кодексу України про інтелектуальну власність. Принципової різниці між таким кодифікованим законом про інтелектуальну власність і кодексу про інтелектуальну власність немає. Це, власне кажучи, один і той же законодавчий акт.

У зв'язку з цим постає запитання, чи варто включати до зазначених актів численні норми про оформлення прав інтелектуальної власності на об'єкти промислової власності. Норми про подання заявки, її розгляд, прийняття відповідного рішення, видача правоохоронного документа, припинення його чинності та визнання недійсним тощо. Зазначені правила досить численні і вони займають немало місця в законодавчих актах.

На нашу думку, всі правила, всі правові норми, що стосуються охорони права інтелектуальної власності, мають бути зосереджені в одному законодавчому акті. Безперечно, це мають бути лише основні правила чи норми, але вони повинні бути, їх поміщення в такому акті набагато полегшило б користування законодавством про інтелектуальну власність. Адже набагато зручніше, коли норми, що стосуються того чи іншого об'єкта, викладені в одному законодавчому акті.

Чи відповідає зазначеним та іншим сучасним вимогам поданий до Верховної Ради України проект Кодексу України про інтелектуальну власність? На нашу думку, не відповідає і в такому

вигляді він не повинен набути чинності закону. Основними його недоліками, які є підставою для такого висновку, є такі.

Зазначений Проект наскільки не враховує перспективу розвитку ні інтелектуальної, творчої діяльності, ні перспектив розвитку самої охорони права інтелектуальної власності. В Проекті не враховані ті результати творчої діяльності, які з тих чи інших причин не одержали правової охорони, хоча за своїми параметрами відповідають умовам охороноздатності, або втратили правову охорону. Зовсім не враховані біотехнології та інші сучасні результати творчої діяльності. Багато об'єктів права інтелектуальної власності врегульовані на недостатньому рівні. Адже, якщо вже замінювати четверту книгу ЦК новим Кодексом, то варто було врахувати прорахунки четвертої книги.

Проект кодексу України про інтелектуальну власність жодним словом не згадав про всевітню інформаційну мережу Інтернет. Між тим Інтернет докорінно змінить контури правової охорони права інтелектуальної власності. Розробники проекту зробили вигляд, що вони не помітили Інтернету.

Поданий проект кодексу про інтелектуальну власність представляє собою невдалу компіляцію з її законів України про інтелектуальну власність та четвертої книги ЦК "Право інтелектуальної власності" з деякими елементами викладення окремих норм у новій редакції. Цей проект є «обгризеним» зводом окремих уривків із законів України про інтелектуальної власності та четвертої книги нового ЦК України. То чи варто так швидко міняти шило на мило? Видається, в ньому немає ніякої погребі.

Проект варто було б опублікувати хоча б в спеціальній літературі з тим, щоб, головним чином, практичні працівники висловили свої критичні зауваження до нього.

Поданий проект кодексу про інтелектуальну власність, навіть, ретельно не відпрацьований. Так, наприклад, розділ XI (номер якого, до речі, повторюється) названий "Управління правами інтелектуальної власності". Глава 23, яка входить до цього розділу, називається "Повноваження державних органів у сфері інтелектуальної власності".

Управління у сфері інтелектуальної власності, тим більше, на державному рівні, на нашу думку, має стосуватися управління інтелектуальною, творчою діяльністю та її результатами — інтелектуальною власністю. Адже, в главі 23 мова йде лише про повноваження державних органів у сфері інтелектуальної власності, але в ній не йдеться про управління правами (чийми?).

В проекті чомусь немає розділу IX, зате є два розділи XI. Немає глави 21. Обсяг даної статті не дає можливості ретельно проаналізувати проект кодексу України про інтелектуальну власність, поданого до Верховної Ради України. Проте, його побіжний огляд дає підставу зробити висновок, що цей проект не може бути взятий за основу для подальшого обговорення. В такому вигляді проект не повинен, навіть, розглядатися Верховною Радою, яка перевантажена більш важливими справами.

